

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-60>

УДК 334.7

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

MANAGEMENT OF FINANCIAL AND CREDIT RISKS AT ENTERPRISES

Мозговий Євген Валерійович

кандидат економічних наук,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8098-5421>

Mozgovyi levgen

O.M. Beketov Kharkiv National University of Urban Economy

Стаття присвячена актуальним питанням управління фінансово-кредитними ризиками на підприємствах в умовах військового стану в Україні. У статті розглянуто сутність та значення процесу управління фінансово-кредитними ризиками. Проаналізовано підходи до визначення понять «управління ризиком» та «фінансово-економічні ризики». Досліджено механізм управління фінансово-кредитними ризиками. Визначено основні етапи управління ризиками, за допомогою яких підприємство стає більш резистентним до непередбачуваних обставин, особливо до фінансово-кредитних ризиків. Запропоновано основні напрямки удосконалення механізму управління ризиками для підприємства. Побудовано механізм моніторингу фінансово-кредитних ризиків підприємства, за допомогою якої суб'єкти господарської діяльності зможуть швидко реагувати на непередбачувані події.

Ключові слова: ризик, управління ризиком, фінансово-кредитний ризик, підприємство.

The article is devoted to topical issues of financial and credit risk management at enterprises under martial law in Ukraine. The article considers the essence and importance of the process of financial and credit risk management. Approaches to the definition of the concepts of "risk management" and "financial and economic risks" are analysed. The systematisation of the company's financial activities allowed us to build our own understanding and vision of the principles and approaches to its management by identifying the main areas of targeted impact. The mechanism of financial and credit risk management is studied. The theoretical and methodological basis of the work is a system of general scientific and special methods, namely, systematisation and classification with a view to determining the characteristic features (advantages, disadvantages, specific features of application) of enterprise risk assessment methods, risk management methods and building a classification scheme of enterprise risks as the basis of the mechanism of its risk management; expert assessments in determining enterprise risks. Special attention is paid to the organisation of risk management at the enterprise. Bringing all types of risks into the system and grouping methods of managing them allows the bank to better structure its risk minimisation efforts. The main stages of risk management are defined, with the help of which an enterprise becomes more resistant to unforeseen circumstances, especially to financial and credit risks. The main directions for improving the risk management mechanism for enterprise are proposed. A mechanism for monitoring the financial and credit risks of an enterprise has been built, with the help of which economic entities will be able to respond quickly to unforeseen events. The practical value lies in improving ways to reduce threats to enterprises through integrated risk management. To ensure the financial security of the enterprise, the conceptual provisions of financial risks. A well-built risk management system helps to stabilise the most important strategic and tactical indicators of a company's financial stability.

Keywords: risk, risk management, financial and credit risk, enterprise.

Постановка проблеми. Проблема управління ризиками підприємств в сучасних умовах господарювання набуває все більшої актуальності. З початком повномасштабного вторгнення кожне підприємство було зму-

шене пристосуватися до реалій воєнного часу та переглянути підходи на майбутнє. Велика кількість підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушена була евакуюватися в більш безпечні регіони

або взагалі припинити свою діяльність. Але і ті підприємці, які територіально знаходяться у відносно вигіднішому положенні, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу фінансово-кредитних ресурсів.

Вплив потужного ризикуотворюючого фактору ведення бойових дій унаслідок військової агресії з боку росії та анексії частини українських територій, а також ризику загострення кризових процесів у національній і світовій економіці суттєво вплинув на фінансові результати підприємців. Для поповнення бюджету країни, що в свою чергу є потужним ресурсом для продовження оборони, потрібна фінансова стабільність. Запорукою фінансової стабільності підприємництва є необхідність впровадження сучасної системи управління ризиками, яка дозволить їх ідентифікувати та залучати методи управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє виокремити основні підходи науковців до визначення поняття «управління ризиками» (табл. 1).

Система управління ризиками включає процес вироблення цільового ризику та ризикових вкладень капіталу, визначення ймовірності настання події, виявлення ступеня та величини ризику, аналіз навколишнього оточення, вибір стратегії управління ризиком, вибір необхідних цієї стратегії способів зниження ризику, здійснення цілеспрямованого впливу на ризик. Підприємства можуть використовувати різноманітні стратегії, такі як фінансове забезпечення на ринку ресур-

сів, диверсифікація послуг, а також створення гнучких фінансових стратегій для пристосування до змін у ринкових умовах та технологічних інноваціях. Також важливою є аналітика та постійне оновлення стратегій для управління ризиками у виробничій сфері.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подібна практика управління ризиками на багатьох великих українських підприємствах знаходиться на самому початковому етапі і потребує значного вдосконалення шляхом вивчення основних її структурних компонентів з врахуванням військових факторів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження процесу управління фінансово-кредитними ризиками на підприємствах в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-кредитні ризики відіграють найбільшу роль у загальному портфелі ризиків підприємства. Вони становлять найбільшу частину сукупних господарських ризиків підприємства і впливають на різні аспекти господарської діяльності підприємства.

У таблиці 2 розглянуто аналіз досліджень науковців з питання визначення фінансово-кредитного ризику.

Слід зазначити, що основним недоліком підходів до тлумачення поняття «фінансово-кредитні ризики підприємства» є неврахування позитивних наслідків ризику. Доцільним є визначення фінансово-кредитних ризиків підприємства як ймовірності отримання певного результату що приведе до позитивного

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «управління ризиками»

| Автор | Визначення категорії «управління ризиком» |
|-----------------------|---|
| Андрухович Д. Р. [1] | процес прийняття рішень і здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого (припустимого) ризику |
| Вітлінський В. В. [2] | процес прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на зниження ймовірності виникнення несприятливого результату і мінімізацію можливих втрат, викликаних його реалізацією. В рамках управління ризиками здійснюється кількісна та якісна оцінка ймовірності досягнення передбачуваного результату, невдачі і відхилення від мети |
| Стешенко О. Д. [3] | такий процес дії на суб'єкт господарської діяльності, за якого забезпечується максимально широкий діапазон охоплення можливих ризиків, їх розумне (обґрунтоване) прийняття і зведення ступеня їхнього впливу на нього до мінімально можливих меж, а також розроблення стратегії поведінки даного суб'єкта у випадку реалізації конкретних видів ризиків |
| Шуляр Р. В. [4] | процес визначення, оцінки та контролю загрозами капіталу та прибутків організації |

Таблиця 2

Аналіз досліджень науковців з питання визначення фінансово-кредитного ризику

| Автор | Визначення |
|-----------------------|--|
| Жаліло Я. А. [5] | імовірність настання умов, за яких підприємство буде неспроможне виконувати свої фінансові зобов'язання та забезпечити стабільний розвиток |
| Кобиляцький Л. С. [6] | ризик, не тільки фінансової, а також операційної та інвестиційної діяльності, а тому він може розглядатися як сукупний ризик підприємства |
| Полторак А. С. [7] | результат вибору його власниками або керівниками альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності з імовірністю економічного збитку (фінансового збитку) через невизначеність його реалізації |
| Пшик Б. І. [8] | ризик, що виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або валюта, або цінні папери, або кошти |

наслідку чи невизначених втрат вартісного характеру внаслідок дії сприятливих або несприятливих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища під час здійснення господарської діяльності.

Особливістю фінансово-кредитного ризику є те, що він неодмінно впливає на рух фінансових потоків та зміну структури фінансових активів підприємства. Тобто в результаті виникнення будь-якого виду економічного ризику неминуче призведе до появи фінансових ризиків. Отже, фінансово-кредитний ризик є одним з найважливіших видів ризиків, з якими пов'язана діяльність підприємств. Він характеризується невизначеністю щодо здійснення тієї чи іншої фінансової операції в майбутньому, непередбачуваністю та випадковістю.

Найбільша проблема зараз у підприємств це недостатнє фінансування. Інвестування під час війни – це те, чого найбільше потребує майже половина українських підприємств для фінансової стабільності. Інвестування в малий та середній бізнес відбувається на різних рівнях. Є державні грантові програми, які пропонують кошти на певних умовах для започаткування або підтримки наявного бізнесу. Також можуть інвестувати приватні особи, наприклад, купуючи приватні ветеранські облигації. Але для великих підприємств це мінімум, вони потребують значних капіталовкладень, які зараз можуть надати тільки іноземні інвестори. Нажаль останні поки що обережно ставляться до інвестицій в український бізнес, проте мають масштабні плани на майбутнє, визнаючи великий інвестицій-

ний потенціал країни. Для того щоб отримати інвестування підприємство повинно запровадити ефективно функціонуючу систему управління ризиками.

Система ризик-менеджменту на підприємстві має бути інтегрованою в усі господарські процеси, має стати невід'ємною частиною будь-якого процесу прийняття рішення. На практиці управління ризиками часто здійснюється силами відокремленого підрозділу, що призводить до його відірваності від ключових бізнес-процесів. Управління фінансово-кредитними ризиками має здійснюватися на різних рівнях управління – це дасть змогу підприємству якнайкраще контролювати ризики та вживати превентивних заходів. Саме тому управління ризиками має бути інтегрованою, а не самостійною системою всередині підприємства. Найбільшу увагу слід приділяти під час ухвалення рішень з найбільш значущих для розвитку підприємства питань – під час стратегічного планування та зміни в фінансових індикаторах, під час запровадження нових проєктів, процесів і процедур, перед крупними фінансовими інвестиціями.

Розуміння методик управління фінансовим ризиком дає змогу обрати стратегію управління залежно від типу фінансових ризиків і конкретних ситуацій. Фінансовими ризиками можна управляти шляхом установлення лімітів на фінансові показники, хеджування, диверсифікації, розподілу та самострахування. Встановлення лімітів дає змогу зіставити потенційний ризик і можливості суб'єкта подолати його. Хеджування передбачає розподіл фінансового ризику шляхом його зни-

ження та розподілу активів різної ліквідності. Диверсифікація полягає у тому, що фінансові кошти вкладено в різні активи, що знижує загальний ризик втрат фінансових коштів. Розподіл фінансового ризику здійснюється між партнерами. Самострахування означає створення суб'єкта господарювання власної «фінансової подушки», якою він може користуватися, якщо виникнуть негативні наслідки.

Стратегія ризик-менеджменту є місцевим управлінням ризиками підприємства в умовах невизначених господарських ситуацій, що ґрунтується на прогнозуванні ризиків і впровадженні методів їх зниження. Така стратегія містить у собі правила, на базі яких ухвалюються ризикові рішення та способи визначення варіантів їх вирішення.

З погляду тактичного рішення управління ризиками можна розділити за сферами застосування, які відповідають усім можливим напрямкам діяльності підприємства. Зокрема до:

- 1) планування на стратегічному та операційному рівні, бюджетування;
- 2) ресурсного планування та управління активами;
- 3) зміни в організаційних бізнес-процесах, пов'язаних з технологіями або управлінням;
- 4) дослідження і розробки;

- 5) управління якістю продукції та процесів;
- 6) екології та охорони безпеки праці;
- 7) соціальних аспектів діяльності підприємства, взаємовідносин зі співробітниками та суспільством;
- 8) інформаційної безпеки;
- 9) управління взаємодією з постачальниками і партнерами організації;
- 10) аналізу ринкових тенденцій і запитів потенційних споживачів;
- 11) управління проектами.

Механізм управління фінансово-кредитними ризиками на підприємствах наведено на рис. 1. Цей механізм реалізовано на базі системи індикаторів, що полягає в накопиченні даних по всієї сукупності ризикових ситуацій та подальшого коригування їх базової вірогідності з урахуванням статистики. Він дозволяє спрогнозувати можливі фінансово-кредитні ризики, тобто визначити систему управлінських дій в умовах, що склалися.

Висновки. Управління фінансово-кредитними ризиками є досить складним і конструктивним. Для того, щоб визначити наслідки ризиків та розробити тактику управління ними, необхідно розглядати це поняття сукупності певних факторів. Серед таких факторів можна відзначити сферу діяльності органі-



Рис. 1. Механізм управління фінансово-кредитними ризиками на підприємствах

Джерело: розроблено автором

заці, економічні показники, обстановку на зовнішньому та внутрішньому ринках. Все це необхідно для виявлення ймовірності відхилень того чи іншого роду від наміченого

результату та ефективного управління ризиками, що тягне за собою необхідність знати підходи до зміни ризику та ефективно застосувати їх на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрухович Д. Р. Вітчизняні підприємства у воєнний період і заходи їх державної підтримки. *Збірник наукових праць Державного податкового університету: Електронне наукове видання*. 2023. № 1. 66–73. URL: <https://dpu.edu.ua/potochnyi-nomer-zbirnyka-2022?view=article&id=2859> (дата звернення: 11.06.2024).
2. Вітлінський В. В. Ризикологія як системотвірна складова економічної кібернетики. *Економічна кібернетика*. 2000. № 12. С. 12–19.
3. Стешенко О. Д. Економічні ризики: Навч. посібник. Харків, 2011. 145 с.
4. Шуляр Р. В. Розвиток економіко-управлінського інструментарію забезпечення бізнес-процесів: моделювання, регулювання та економічне обґрунтування : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 276 с.
5. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. Київ : НІСД, 2009. 336 с.
6. Кобиляцький Л. С. Управління конкурентоспроможністю: навчальний посібник. Київ : Зовнішня торгівля. 2003. 302 с.
7. Полторак А. С. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації: теорія, методологія та практика : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2019. 463 с.
8. Пшик Б. І. Теоретичні засади фінансово-кредитного стимулювання інноваційних процесів. *Економічні науки*. 2009. Випуск 6 (24). Ч. 2. С. 5. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2009_6_2/29.pdf (дата звернення: 10.06.2024).

REFERENCES:

1. Andrukhovych D. R. (2023) Vitchyzniani pidpriemstva u voyennyi period i zakhody yikh derzhavnoyi pidtrymky. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnogo podatkovogo universytetu: Elektronne naukove vydannia* [Collection of scientific works of the State Tax University: Electronic scientific publication]. No 1. P. 66–73. URL: <https://dpu.edu.ua/potochnyi-nomer-zbirnyka-2022?view=article&id=2859> (accessed: 11.06.2024) (in Ukrainian).
2. Vitlinskiy V. V. (2000) Ryzikologiya yak systemotvirna skladova ekonomichnoy kibernetiky [Riskology as a systemic component of economic cybernetics]. *Ekonomichna kibernetika – Economic Cybernetics*, vol. 12, pp. 12–19.
3. Steshenko O. D. (2011) Economic risks: tutorial. Kharkiv. 145 [in Ukrainian]
4. Shulyar R. V. (2018) Rozvytok ekonomiko-upravlinskoho instrumentariiu zabezpechennia biznes-protseviv: modeliuвання, rehuliuвання ta ekonomichne obgruntuвання: monohrafiia [Development of economic and man-agerial tools for ensuring business processes: modelling, regulation and economic justification: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 276 p.
5. Zhalilo Ya. A. (2009). Teoriia ta praktyka formuvannia efektyvnoi ekonomichnoi stratehii derzhavy: monohrafiia [Theory and practice of forming an effective economic strategy of the state: monograph]. Kyiv: NISD. 336 p. [in Ukrainian]
6. Kobyliatskyi L. S. (2003) Upravlinnia konkurentospromozhnistiu [Competitiveness management]. Navchalnyi posibnyk [a study guide]. Kyiv: Zovnishnia torhivlia. 302 p. (in Ukrainian)
7. Poltorak A. S. (2019) Finansova bezpeka derzhavy v umovakh hlobalizatsii: teoriia, metodolohiia ta prak-tyka: monohrafiia [Financial security of the state in the conditions of globalization: theory, methodology and practice: monograph]. Mykolaiv: MNAU, 463 p. (in Ukrainian)
8. Pshyk B. I. (2009). Teoretychni zasady finansovo-kredytnoho stymuliuвання innovatsiinykh protsesiv [Theoretical principles of financial and credit stimulation of innovative processes]. *Ekonomichni nauky*. Vypusk 6 (24). Ch. 2. P. 5. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2009_6_2/29.pdf (accessed: 10.06.2024) [in Ukrainian].